

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft op 14 september 2023 **de heer Samsom** als getuige gehoord.

Voorzitter: Belhaj

Griffier: Sjerp

Aanwezige leden van de commissie: Aartsen, Azarkan, Belhaj, Maatoug, Van Nispen, Van Raan, Sylvana Simons en Slootweg.

Aanvang 13.15 uur.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om de volgende getuige van vandaag, de heer Samsom, naar binnen te leiden.

(De heer Samsom wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Samsom. U wordt vandaag gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen. Ik verzoek u met de belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen.

(In handen van de voorzitter legt de heer Samsom de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede en mag u plaatsnemen.

Nogmaals goedemiddag, meneer Samsom. Ik heet u ditmaal van harte welkom namens de hele enquêtecommissie.

De Tweede Kamer heeft op 1 februari 2022 besloten een parlementaire enquête te houden naar het fraudebeleid en de dienstverlening van de overheid.

Ik wil u vragen om tijdens het verhoor uw microfoon aan te laten staan. Het verhoor zal worden afgenomen door de heer Van Nispen en de heer Aartsen. Voordat we gaan beginnen, stel ik even de vraag of het duidelijk is.

De heer **Samsom**:

Jazeker. Eén opmerking vooraf. Ik werk sinds tijden in Brussel aan het grootste milieuprogramma ooit. In dat kader werken wij papierloos, dus ik was hiernaartoe gekomen met mijn gehele dossier op een iPad. Ik hoorde bij de ingang dat ik die niet mag meenemen in de zaal, waarvoor alle begrip. Dankzij uw voortreffelijke medewerkers heb ik nog een paar snippers kunnen uitprinten, maar voor de rest zult u het met mijn geheugen moeten doen. Dat is eigenlijk jammer. Dat is misschien een tip voor de volgende keer: als u in de brief met de uitnodiging zou kunnen zeggen dat er alleen papieren meegenomen mogen worden, komen we met z'n allen weer iets verder.

De **voorzitter**:

Het is goed dat u dat zegt. Het is natuurlijk heel goed om papierloos te werken. Helaas mogen we niet een verbinding hebben met buiten vanwege het kunnen ontvangen van berichten. Maar mocht het toch zo zijn dat u, op het moment dat u ergens tegen aanloopt, denkt "ik wil dat even kunnen opzoeken", dan gaan we gewoon even schorsen, want het zou zonde zijn als ...

De heer **Samsom**:

Nou, goed, dat wordt ook wat omslachtig. Laten we kijken hoever deze 50-plusser komt met tien jaar teruggaan in zijn geheugen.

De **voorzitter**:

Dat gaan we dan inderdaad zien. Ik geef het woord aan de heer Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:

Goedemiddag, meneer Samsom. U bent in maart 2012 gekozen tot partijleider en fractievoorzitter van de PvdA, en u was lijsttrekker voor de PvdA bij de Tweede Kamerverkiezingen in september 2012. In die hoedanigheid was u betrokken bij de formatie van het kabinet-Rutte II. Vervolgens was u tot december 2016 fractievoorzitter van de PvdA in de Tweede Kamer. In dit verhoor wil de commissie het met u hebben over onder andere de formatie van het kabinet-Rutte II, de visie op fraudebestrijding in de sociale zekerheid en het toeslagenschandaal.

Allereerst de totstandkoming van het kabinet-Rutte II en van het regeerakkoord van de VVD en de PvdA, Bruggen slaan. Wat was uw rol bij de totstandkoming van het regeerakkoord?

De heer **Samsom**:

Ik was, samen met de heer Dijsselbloem, een van de onderhandelaars namens de Partij van de Arbeid.

De heer **Van Nispen**:

Wie waren dat op dat moment van de VVD?

De heer **Samsom**:

De heer Rutte en de heer Blok.

De heer **Van Nispen**:

Het regeerakkoord kwam tot stand in een periode van financiële crisis en bezuinigingen. Welke invloed hadden deze bezuinigingen op de totstandkoming van het regeerakkoord?

De heer **Samsom**:

Nou, een vrij forse invloed, omdat er inderdaad een enorme opdracht lag. Die moest zo goed mogelijk worden ingevuld door twee partijen die daar heel verschillend over dachten. Dat vergde dus nog wel enig werk.

De heer **Van Nispen**:

Kunt u dat uitgebreider toelichten? Hoe groot was die opdracht? Waar leidde dat toe?

De heer **Samsom**:

Dat is interessant als je naar de verkiezingsprogramma's kijkt. Ik neem dan even de gehele taakstelling in die jaren. Die begon natuurlijk eigenlijk al voor Rutte I. Balkende IV had zich al een opdracht moeten stellen naar aanleiding van de bankencrisis. Daarna verdiepte die crisis zich in een financiële crisis en een eurocrisis. Dus Rutte I had al een vrij fors bedrag van, uit mijn hoofd, 18 miljard neergelegd. Daarbovenop kwam het lenteakkoord – daar gaan we het in dit verhoor misschien nog een keer over hebben – van, uit mijn hoofd, nog eens 16 miljard. Daarbovenop kwam dan de taakstelling die de partijen zich hadden voorgenomen om na de verkiezingen van 2012 voor hun rekening te nemen. Als je dan het hele spectrum bekijkt, zie je dat het verschil eigenlijk niet zo groot is als je kijkt naar de omvang. In totaal wilde de SP, alles bij elkaar genomen, ongeveer 50 miljard bezuinigen en de VVD ongeveer 55 miljard.

De heer **Van Nispen**:

Dat waren de twee uitersten. Bedoelt u dat?

De heer **Samsom**:

Dat waren de twee uitersten. Daartussenin zaten alle andere partijen, inclusief de Partij van de Arbeid. Als je dan alleen kijkt naar de periode 2012-2017 ging het om het verschil tussen ongeveer 16 miljard en 20 miljard. Maar onder die omvang lag natuurlijk een enorm verschil van inzicht over hoe je die omvang realiseert. Ik heb het hierbij over saldoverbetering. Dat gaat dus niet alleen over bezuinigingen, of "ombuigingen" in parlementair jargon, maar natuurlijk ook over lastenverzwaringen.

De heer **Van Nispen**:

Kunt u nog iets meer context schetsen bij de verkiezingsuitslag van toen en bij hoe snel het ging? Wanneer was duidelijk dat VVD en PvdA met elkaar gingen onderhandelen?

De heer **Samsom**:

Dat was al heel snel duidelijk, omdat er geen andere combinatie was waarmee je een meerderheid kon genereren. Numeriek was er nog één andere combinatie mogelijk. Dat is in de volksmond weleens de "hagelslagcoalitie" gaan heten. Je had dan alle partijen van links nodig, tot en met de ChristenUnie en de Partij voor de Dieren. Nou goed, over de werkbaarheid daarvan zou je kunnen discussiëren, maar het was natuurlijk duidelijk dat door omstandigheden twee partijen heel groot waren geworden en vrijwel alle andere partijen een stuk kleiner. Die twee partijen waren dus tot elkaar veroordeeld en voelden allebei de opdracht om snel een regeerakkoord te sluiten, omdat we toen echt in het midden van de economische crisis zaten. Precies in dat kwartaal dook Nederland voor de derde keer in een recessie. Dat is een triple-dip. Dat is in geschiedenis niet veel vertoond, nergens in Europa. Nederland deed het op dat moment dus uitzonderlijk slecht en dat moest heel snel worden hersteld. Een stabiel kabinet was daar een onderdeel van.

De heer **Van Nispen**:

Dus omdat het economisch zo slecht ging, moest er volgens de onderhandelende partijen toen, VVD en PvdA, heel snel een regeerakkoord komen zodat er weer een kabinet aan de slag kon?

De heer **Samsom**:

Dat is het kort samengevat, maar onder dat "omdat het economisch slecht ging" zitten wel allerlei factoren. Ik noem er eentje: Europa. Zonder missionaire regering had Nederland in Europa natuurlijk een veel minder zwaarwegende stem en die stem was wel nodig, want op dat moment moest

er in Europa van alles tegelijkertijd gebeuren, namelijk een bankenunie opbouwen en een kapitaalunie opbouwen. De buffers van de banken moesten worden vergroot. Griekenland dreigde na een eerste en tweede hulppakket alsnog letterlijk bankroet te gaan, uit de euro te vallen en de euro in zijn val mee te slepen. Ja, in zo'n geval kun je als land, als de vijfde economie van Europa, niet verzaken. Dat betekende dat snelheid wel geboden was.

De heer **Van Nispen**:

Snelheid was geboden, dat benadrukte u duidelijk. In hoeverre waren de bezuinigingen inhoudelijk van invloed op de maatregelen die in het regeerakkoord werden opgenomen?

De heer **Samsom**:

Nou ja, de maatregelen ... Er was een saldoverbetering nodig. De Partij van de Arbeid zoekt dat in eerste instantie misschien iets meer in lastenverzwaring dan in ombuigingen, maar ook de Partij van de Arbeid weet wat lastenverzwaringen doen met mensen, dus zoekt dan ook nog naar ombuigingen. De VVD heeft de balans een beetje anders liggen en kijkt vooral naar andere delen van de rijksbegroting als het gaat om bezuinigingen. Dat moest opgeteld worden of gemiddeld worden als er een compromis gesloten moest worden. Beide is wel gebeurd. Dan krijg je een hele lijst aan voornemens, die overigens vooral gedreven werd door het onderliggende gevoel van twee partijen dat na vijf verkiezingen in tien jaar tijd Nederlanders het de politiek maar moeilijk zouden kunnen vergeven als zij nog een keer de boel verstierde. Ik druk mij wat onparlementair uit, maar we hadden de kiezer in de eerste tien jaar van deze eeuw vijf keer naar de stembus gestuurd met de vraag: zegt u het maar. Op gegeven moment kan je je dat als politiek niet langer veroorloven en moet je ook gewoon iets gaan doen om het land te verbeteren.

De heer **Van Nispen**:

Was er nog discussie over de hoogte van de bezuinigingen van het kabinet-Rutte II?

De heer **Samsom**:

Zoals ik al zei, lag er een verschil tussen de Partij van de Arbeid en de VVD. Je zou dus kunnen zeggen: 16 miljard en 20 miljard, dat wordt dus 18 miljard. Maar het werd uiteindelijk 16 miljard. Je zou dus kunnen zeggen dat de Partij van de Arbeid gelijk kreeg, maar dat had meer met de omstandigheden te maken. Op een gegeven moment bedenk je wat je wil.

Dat vertaalt zich in een bedrag. Opgeteld werd dat uiteindelijk 16 miljard. Toen zijn we niet nog eens een keer bij elkaar gaan zitten om te zeggen: nou, we moeten nog 4 miljard uit de hoge hoed toveren. Dan ga je namelijk ongelukken maken.

De heer **Van Nispen**:

Ik geef het woord aan de heer Aartsen.

De heer **Aartsen**:

Dank, en goedemiddag. U sprak net al met mijn collega Van Nispen over de noodzakelijke bezuinigingen en de financiële stempel die deze drukten op de onderhandelingen voor een nieuw regeerakkoord. Wat waren nou voor u, en voor de Partij van de Arbeid, de belangrijkste inhoudelijke onderwerpen tijdens deze onderhandeling?

De heer **Samsom**:

Gelijke inkomensverdeling. Wij gingen eigenlijk met een missie het kabinet in. Die missie was: eerlijk delen en vooruitgang mogelijk maken. Dat ging dus om vooruitgang mogelijk maken ondanks de zware omstandigheden en blijven investeren in innovatie, duurzame energie en onderwijs. Dat waren dus ook onderwerpen waarvoor extra geld beschikbaar was. Het eerlijk delen hebben we vormgegeven met de grootste inkomensherverdelingsoperatie sinds de Tweede Wereldoorlog.

De heer **Aartsen**:

Aan wat voor maatregelen moeten we dan denken?

De heer **Samsom**:

Die geschiedenis heeft u vast allemaal kunnen volgen. Het was in eerste instantie vormgegeven via de inkomensafhankelijke zorgpremie. Die explodeerde vooral in de VVD-achterban, maar ook in de gehele samenleving; dat zeg ik erbij voor alle partijen die dat nu in hun verkiezingsprogramma hebben staan. Het is overigens wel een zeer verstandige maatregel – dat zeg ik natuurlijk enigszins subjectief – maar die is zeer moeilijk in de praktijk te brengen en met de VVD niet te realiseren. Dus hebben we die eruit gehaald en vervangen door een belastingoperatie – dat was een vrij ingewikkelde, maar toch – die exact hetzelfde inkomensbeeld genereerde als de inkomensafhankelijke zorgpremie had gedaan. Dan kreeg je dus een beeld waarbij de hoge inkomens zeer fors inleveren en de lage inkomens er iets bij krijgen: flink, als het een heel laag inkomen betreft. Wij noemden dat de koopkrachtpiano. Daarin zie je de vier

kwartielen van het inkomensgebouw: het onderste kwart, het tweede kwart en dergelijke. Dat zag je dan zo oplopen. Bij elkaar was daarmee een schuif van 5 miljard gemoeid, geloof ik.

De heer **Aartsen**:

En wat waren voor de VVD de belangrijkste inhoudelijke onderwerpen tijdens deze onderhandelingen?

De heer **Samsom**:

Begrotingsdiscipline. Ergens moest die 3% toch wel weer een keer gehaald worden. Daar was dat hele lenteakkoord natuurlijk ook op gericht. In principe zaten we daarmee binnen de vangrails. Dat zou een jaar later overigens nog best complex worden, maar wellicht heeft u daar nog vragen over. De VVD zette nog wel in op het doorzetten van een aantal dingen uit Rutte I, waaronder inderdaad ook dat fraudebeleid dat ze in Rutte I had vormgegeven, maar daarvan hebben wij gezegd: dat gaan wij anders doen.

De heer **Aartsen**:

Wat is daarover gezegd?

De heer **Samsom**:

Laat ik even teruggaan. Ik hoorde de heer Rutte in, denk ik, de ondervraging door de parlementaire ondervragingscommissie – uw voorganger, zeg maar – zeggen dat er een rechte lijn liep van het fraudebeleid van Rutte I naar Rutte II. Dat is volkomen flauwekul. Dat kun je ook aan alles zien en zelfs in de stukken terugvinden, maar ik kan u de achtergrond erbij schetsen.

De heer **Aartsen**:

Graag.

De heer **Samsom**:

We hadden in juni 2012, dus nog voor de verkiezingen, maar zeker wel in aanloop naar de verkiezingen, het debat gehad over de fraudewet. Die was uit Rutte I geboren, uit die paragraaf die in Rutte I stond. In mijn herinnering stond die tussen "130 rijden" en "boeven slaan", in ieder geval enigszins in die context, waarbij rechts zijn vingers kon aflikken. Daar stond dus dat fraude moest worden bestreden en dat elk fraudebedrag ongeacht de hoogte onmiddellijk moest worden teruggegeven. Er stond volgens mij ook nog dat fraudeurs drie maanden hun uitkering zouden verliezen, wat in strijd is met elk mensenrechtenverdrag dat er bestaat. Volgens mij is dat uiteindelijk ook nooit in die fraudewet terechtgekomen, want dat kan helemaal niet. Maar

goed, dat was de sfeer van Rutte I. Dus om dan te zeggen dat we dat lijnrecht hebben doorgetrokken in Rutte II, is natuurlijk onzin.

Als u kijkt naar pagina 5, denk ik, – ik moet het even uit mijn hoofd doen, zoals ik al zei – staat er in die socialezekerheidsparagraaf één opmerking over draagvlak voor de sociale zekerheid. Dat was het alom aanvaarde mantra: om draagvlak te behouden voor de sociale zekerheid bestrijden we fraude. Maar dat stond in de context van een veel betere dienstverlening van de sociale zekerheid aan haar burgers. Als u dan door zou kunnen bladeren – ik weet niet of u het regeerakkoord in uw stukken heeft – naar pagina 12, dan hebben we het daar over harde fraudebestrijding van bedrijven en banken, witwaspraktijken. Daar wilden we natuurlijk wel heel graag flink de prioriteiten verleggen. Daar staat letterlijk – het is ook in de financiële paragraaf terug te vinden; maatregel 110 uit mijn hoofd – dat er extra geld wordt vrijgemaakt voor de Belastingdienst, overigens ook voor de FIOD en de Economische Controledienst, om witwassen en fraude te bestrijden. Dan gaat het om specifiek witwassen en fraude bij grote bedrijven en banken. Zo stond het ook in het regeerakkoord.

Misschien wel het meest interessante verschil vindt u in de inleiding. Die heb ik volgens mij wel uitgeprint, althans, die hebben uw medewerkers heel lief voor mij uitgeprint; buitengewoon aardig. Ik kijk even of ik die kan vinden. Het is een kort citaat, maar ik zou het graag willen voorlezen.

De heer **Aartsen**:

Gaat uw gang.

De heer **Samsom**:

"Een sterke economie heeft baat bij een hoge kwaliteit van dienstverlening door de overheid. Dat kan alleen als we vakmanschap meer ruimte en waardering geven. Mensen in de voorste linie van het onderwijs, in de zorg en bij de politie moeten trots kunnen zijn op hun werk en zich gesteund weten door hun leidinggevenden. Vertrouwen, ruimte en voldoende tijd zijn daarbij belangrijke randvoorwaarden. Niet toegeven aan de reflex om op elk incident te reageren met nieuwe regelgeving." Onthoud u die zin. "Bewezen vakmanschap belonen met minder verantwoording en controle. Het loongebouw moet zo in elkaar zitten dat echte vakmensen voor promotie niet hoeven te vluchten in managementfuncties."

Dat is een beetje de samenvatting van een heel lang gesprek dat wij tijdens die vrij korte formatie hadden. We hebben twee lange gesprekken gevoerd

met elkaar – Mark Rutte en ik – over onze visie op maatschappij en mens. Er moest toch iets van een gezamenlijkheid groeien tussen deze zeer verschillende partijen en dat moest in korte tijd. Eén gesprek ging over Europa. Daar kunnen we een andere keer over spreken; dat is nu niet zo relevant. Het andere gesprek ging precies over het mensbeeld en de overheid, over hoe de overheid en burgers zich tot elkaar moeten verhouden. Merkwaardig genoeg – VVD en Partij van de Arbeid kiezen immers een totaal andere opstelling daarin – konden Mark Rutte en ik elkaar op de persoon heel goed vinden. Dat heeft, denk ik, zijn oorsprong in het feit dat we allebei onze ervaringen hebben in die frontlinie. Hij veel meer dan ik, want hij was al jarenlang onderwijzer elke donderdagochtend. Ik was in de jaren voorafgaand aan mijn partijleiderschap twee dagen in de week straatcoach geweest in Amsterdam en ik had een dag in de week gewerkt bij het jongerenloket in Rotterdam.

Ik leg hier zo de nadruk op omdat het iets is wat in de enquête, en ook in de onderzoeken daaraan voorafgaand, eigenlijk niet zo ter sprake is geweest. Het verschil in de uitvoering van de sociale zekerheid wordt niet gemaakt door de regels. Nou ja, die zijn natuurlijk verdraaid belangrijk in een rechtsstaat als de onze, maar het échte verschil wordt gemaakt door de mensen achter het loket. Die jongens en meisjes zitten daar de hele dag en ontvangen de cliënten, in de moderne taal van de sociale zekerheid. Ik had een collega die binnen 30 seconden het verschil kon zien tussen, zoals hij dat noemde, "iemand die een puinhoop maakte van zijn leven" en "iemand bij wie het leven een puinhoop had gemaakt van hem of haar". Dat is een vrij groot verschil, want het vergt een totaal andere aanpak. De regels zeggen daar niets over, maar als professional – "sociaal werker" noemden we het vroeger, tegenwoordig "loketmedewerker" – word je slecht betaald, maar ben je cruciaal. Ik heb zelfs weleens gezegd: als je al die mensen het salaris zou geven van een hartchirurg, dan zouden ze verdienen wat ze opbrengen voor de maatschappij en misschien nog wel meer ook. Afijn.

De heer **Aartsen**:
Precies.

De heer **Samsom**:
We konden elkaar daarin vinden, dus die paragraaf heeft het gehaald; laat ik het maar zo zeggen. Dat was tegen de wens van de heer Blok in, die inderdaad kwam met het motto "ik regeer liever via de spreadsheets". Dit soort taal was sommigen dus een doorn in het oog, maar deze paragraaf

heeft het dus gehaald. Het mag een onderbouwing zijn van het feit dat Rutte II het echt anders wilde doen dan Rutte I.

De heer **Aartsen**:

U zegt veel. Ik ga daar zo met u even doorheen. Maar ik begrijp uit uw woorden dat u tijdens deze onderhandelingen uitgebreid heeft gesproken over de sociale zekerheid en fraudebestrijding.

De heer **Samsom**:

Nou, vooral over sociale zekerheid, niet zozeer over de fraudebestrijding. De fraudebestrijding in de sociale zekerheid is eigenlijk maar een heel klein onderdeel.

De heer **Aartsen**:

Heeft u het erover gehad in de onderhandelingen?

De heer **Samsom**:

Er is maar 1% fraude. Misschien is het 5%. Ik geloof dat de discussie daarover ...

De heer **Aartsen**:

Die cijfers kennen we. Maar is erover gesproken in de onderhandelingen?

De heer **Samsom**:

Nauwelijks. Behalve dan dat wij zeiden: die fraudewet, daar hebben wij tegen gestemd en die willen we niet meer. Althans, hij was er wel. Daar moesten we ons natuurlijk mee verzoenen. Voor de verkiezingen hadden, geloof ik, 100 mensen voorgestemd. Dat is twee derde. Je had de Grondwet kunnen wijzigen met het draagvlak voor deze wet. Wij stonden vrij alleen in ons verzet tegen die fraudewet. En hij moest overigens ook nog ingaan. Terwijl wij zaten te praten, was hij al aangenomen, maar moest hij nog ingaan. De effecten waren dus ook nog niet zichtbaar. Maar wij zeiden: "Wij willen in ieder geval niet op die voet verder. Dus als jullie nog een gedachte hadden over een fraudewet 2, dan berg je die nu op. Wij willen fraudebestrijding over de hele linie. Dus niet alleen bij uitkeringstrekkers – ik gebruik even wat lompe taal – maar ook bij bedrijven die zich schuldig maken aan witwassen en andere praktijken."

De heer **Aartsen**:

U noemde het net "flauwekul" dat het fraudebeleid van Rutte I zou zijn doorgetrokken naar Rutte II.

De heer **Samsom**:
Absoluut.

De heer **Aartsen**:
U zegt tegelijkertijd dat het in de onderhandelingen amper over het fraudebeleid is gegaan. Hoe kunt u die twee dingen met elkaar rijmen?

De heer **Samsom**:
Nou ja, het hoeft niet zo lang ergens over te gaan om een duidelijke wissel te leggen. Als wij tegen de VVD zeggen dat we het anders willen doen, een andere paragraaf opschrijven en een ander bedrag reserveren voor een ander doel, dan is de conversatie daarmee gesloten. Althans, tenzij de VVD er vreselijk aan hecht en dan moet je een dag met elkaar bikkelen. Maar dat viel wel mee.

De heer **Aartsen**:
Uit welke maatregelen moet blijken dat er een heel ander fraudebeleid is gevoerd in Rutte I dan in Rutte II?

De heer **Samsom**:
Ik noemde u al de maatregelen die in Rutte I stonden. Dat is de ene kant.

De heer **Aartsen**:
Zijn die veranderd in het regeerakkoord?

De heer **Samsom**:
Nee, die zijn geland in de fraudewet. Maar wat er veranderd is, is dat wij een maatregel hebben ingevoerd, namelijk maatregel 110, zoals ik al zei. Tussen alle bezuinigingen door was dat een extra investering in de Belastingdienst, met expliciet ...

De heer **Aartsen**:
Die kennen we. Ik wil graag even ingaan op het fraudebeleid. U zegt ...

De heer **Samsom**:
Dit is fraudebeleid. 110 was fraudebeleid.

De heer **Aartsen**:
Nee, maar u zegt dat het flauwekul is dat het fraudebeleid van Rutte I in Rutte II is doorgezet. Ik vraag u uit welke maatregelen moet blijken dat er dan een enorm verschil tussen die twee kabinetten zat.

De heer **Samsom**:

Uit maatregel 110, waarbij we dus de fraudebestrijding expliciet verleggen van de socialeverzekeringswetten naar de bedrijven. Ik geloof dat er zelfs staat "fiscaal onwenselijke constructies aanpakken" en dergelijke. Dat is onze inbreng.

De heer **Aartsen**:

U zei net dat het stopzetten van de uitkering voor drie maanden een maatregel is die tegen alle mensenrechtenverdragen in zou gaan.

De heer **Samsom**:

Nou, we hebben er twee, dus dat zijn er dan twee.

De heer **Aartsen**:

Maar dat zei u zonet, toch?

De heer **Samsom**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

In het regeerakkoord "Bruggen slaan" staat de volgende zin. "In de WWB leggen we vast dat gemeenten een bijstandsuitkering drie maanden moeten stoppen als de sollicitatieplicht niet wordt nageleefd."

De heer **Samsom**:

Dan moet u mij ... Dan heb ik daar mijn eigen stukken voor nodig. Even kijken of ik dat toevallig heb uitgeprint. Nee, ik heb 'm hier niet staan. Op welke pagina staat dat?

De heer **Aartsen**:

Op mijn blaadje staat het op pagina 6, maar ik weet niet of dat de nummering van het regeerakkoord is of van onze bijlage. Maar het zit in hoofdstuk II. Pagina 6, krijg ik door.

De heer **Samsom**:

Nee, daar hebben we ook geen invulling aan gegeven. Maar dat is wel ... Dit was voor ons niet een maatregel die we wilden doorvoeren, dus het lijkt mij helder.

De heer **Aartsen**:

Maar u zei net vrij passievol ...

De heer **Samsom**:

Absoluut. En dat is ook zo.

De heer **Aartsen**:

Maar het staat wel in het regeerakkoord met uw handtekening eronder.

De heer **Samsom**:

Ja, maar eerlijk gezegd kreeg de aanpassing van de WWB in het kader van de Participatiewet daarna een totaal ander karakter. Ook daar kun je aan zien hoe wij daarin anders hebben opgetreden.

De heer **Aartsen**:

U zei net: het verschil wordt niet gemaakt door de regels, het verschil wordt gemaakt door de mensen. De zin die ik net voorlas, zegt dat de mensen achter het loket dus niet die uitkering mogen stopzetten, maar moeten stopzetten.

De heer **Samsom**:

Ja. Uiteindelijk is in de Participatiewet artikel 18 ingevoerd, waarin die beleidsvrijheid weer terug werd gegeven aan de gemeentes. Ik bedoel, het is niet een gevecht van één dag.

De heer **Aartsen**:

Nee. Ik probeer alleen het verhaal dat u hier nu gloedvol betoogt naast het papier van het regeerakkoord te leggen.

De heer **Samsom**:

Als u dat doet, ziet u bij de inleiding van datzelfde hoofdstuk, pagina 5 is dat, staan: daarom bestrijden we actief misbruik en fraude en worden alle regelingen zo ingericht dat ze houdbaar zijn en toegankelijk blijven, et cetera. Dat is een totaal andere look-and-feel van een zin dan die uit het regeerakkoord van Rutte I, die zegt: het moet nou maar eens afgelopen zijn met al die fraude, daar slaan we keihard op in.

De heer **Aartsen**:

Is er gesproken over het reeds ingezette beleid, over hoe daarmee om moet worden gegaan?

De heer **Samsom**:

Jazeker.

De heer **Aartsen**:

Op welke wijze is daarover gesproken?

De heer **Samsom**:

Bij elke onderhandeling over een regeerakkoord heb je natuurlijk te maken met lopend beleid. Je moet actief ingrijpen en dat in een regeerakkoord veranderen, want anders loopt het gewoon door. Dus als je er niks over zegt, dan blijft het gewoon staan. Dat gebeurt niet vaak. Zeker niet in de jaren voorafgaand aan dit regeerakkoord, want dan zou je elke twee jaar 180 graden op de weg draaien en dan wordt Nederland helemaal gestoord. Er is dus een soort consensus ontstaan – dat zal tot op de dag van vandaag zijn – dat je goede redenen moet hebben om ingezet beleid, zeker als het heel recent is of, sterker nog, als het nog moet ingaan, te wijzigen. En om dat te betrekken op bijvoorbeeld de fraudewet, waar wij tegen hadden gestemd en waar wij ook erg tegen waren ... Ik geloof dat onze woordvoerder in twee minuten tijd gehakt maakte van de wet en daarna ook weer ging zitten, er weinig woorden aan vuil heeft gemaakt bij de behandeling. Wij vonden het niks. Maar goed, wij moesten ook erkennen dat er voor de verkiezingen 100 stemmen en na de verkiezingen nog steeds 95 stemmen voor die wet waren. Dan sta je niet heel sterk als je zegt: laten we meteen, voordat hij is ingegaan, een wetsvoorstel indienen om hem weer van tafel te halen. Dat had dan gemoeten.

De heer **Aartsen**:

De conclusie was daar ...

De heer **Samsom**:

Deze gaat in. Net als 130 rijden, wat we ook een ...

De heer **Aartsen**:

Helder. Ik wil graag het woord geven aan mijn collega Van Nispen, die verdergaat op dit onderwerp. Dank u.

De heer **Van Nispen**:

We willen inderdaad met u doorspreken over die Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving, oftewel de fraudewet. Toch eerst nog even een stapje terug in de tijd. Na de val van het kabinet Rutte I in april 2012 heeft de Tweede Kamer deze wet niet controversieel verklaard en dat betekent dat die wetsbehandeling dus doorging. Weet u waarom de fraudewet niet controversieel werd verklaard door de Tweede Kamer?

De heer **Samsom**:

Omdat die onderdeel was van het lenteakkoord.

De heer **Van Nispen**:

Kunt u me iets meer vertellen over dat lenteakkoord?

De heer **Samsom**:

Vlak na de val van Rutte I hebben een aantal partijen hun hulp aangeboden aan de nog resterende regeringspartijen, CDA en VVD. Zij hebben met elkaar een lenteakkoord gesloten om nog voor de voorjaarsnota, denk ik, of nog voor de sluitingsdatum van Brussel voor het indienen van een sluitende begroting binnen 3%, daar invulling aan te geven. Dat vereiste een extra ingreep van – ik zei het net uit mijn hoofd – 16 miljard, maar misschien was het 15. Onderdeel daarvan was het totale bezuinigingspakket dat al op tafel lag, en daarvan was de fraudewet een onderdeel, want die leverde 180 miljoen op. Daarom zagen al die partijen – de PvdA zat daar niet bij – dus VVD, CDA, ChristenUnie, GroenLinks en D66, later aangevuld met de SGP, zich gebonden aan die afspraak en dan heb je een meerderheid om een wet niet controversieel te verklaren.

De heer **Van Nispen**:

Hoe speelde die fraudewet dan precies een rol in dat lenteakkoord? Was die daar letterlijk in opgenomen of niet? Hoe ging dat?

De heer **Samsom**:

Nee. Zo gaat dat wel vaker. Tenminste, niet in mijn herinnering. Misschien stond die wel in een bijlage, hoor, want het ministerie van Financiën is altijd zorgvuldig aan het eind en de plaat moet wel sluiten, maar niet in het grotere geheel van maatregelen die genomen werden in het kader van dat lenteakkoord: een btw-verhoging en een aantal andere zaken. Die stond daar dus niet in, maar die ging natuurlijk wel mee in die stroom, zoals heel veel meegaat in de stroom als je een akkoord hebt gemaakt.

De heer **Van Nispen**:

Dus met dat begrotingsakkoord, met dat lenteakkoord, hadden die vijf partijen, waar later nog een zesde bij kwam, de SGP, zich gecommitteerd aan de fraudewet, financieel gezien dan?

De heer **Samsom**:

Ja, yes.

De heer **Van Nispen**:

Was u zich hier destijds van bewust?

De heer **Samsom**:

Jazeker.

De heer **Van Nispen**:

Dat de fraudewet onderdeel was van het lenteakkoord en dat daar dus al een afspraak over lag?

De heer **Samsom**:

We bestreden dat natuurlijk te vuur en te zwaard en wij vonden dat elke partij dat ook moest doen, inclusief de partijen die in het lenteakkoord zaten. Maar feit is dat bij dit soort afspraken – dat is niet nieuw in de parlementaire geschiedenis en dan loopt het zoals het ook deze keer liep – partijen zich gebonden voelen, zelfs als ze, denk ik, zelf helemaal niet zo'n zin hebben in die fraudewet. Dat is ook wel geïllustreerd door GroenLinks, die in de Tweede Kamer nog voor stemde vanwege haar gebondenheid aan het akkoord ...

De heer **Van Nispen**:

Vanwege die financiële afspraken?

De heer **Samsom**:

Vanwege de financiële afspraken. Maar na de verkiezingen stemde de Eerste Kamer er pas over, toen was het natuurlijk weer iedereen vrij voor zich, en toen stemde de Eerste Kamerfractie van GroenLinks ook tegen, en ik geloof een aantal andere fracties ook, maar dat had dan weer met andere redenen te maken.

De heer **Van Nispen**:

Weet u of die financiële afspraak, dus dat lenteakkoord, een rol heeft gespeeld in de behandeling in de Kamer, in het Kamerdebat over die fraudewet?

De heer **Samsom**:

Volgens mij niet in de behandeling van de fraudewet zelf. Dat was gelukkig ook gewoon een inhoudelijke behandeling, best een forse volgens mij. Ik was daar zelf niet bij betrokken, hè. Ik was geen woordvoerder, dus ik kan het niet helemaal zeggen. Het zal misschien genoemd zijn. Over en weer elkaar prikken is een gebruikelijke stijfiguur in een debat, dus misschien heeft een oppositiefractie weleens aan een lenteakkoordfractie gevraagd: goh, wat

vindt u er nou zelf van, zou u er eigenlijk niet vanaf willen? Dat kan ik me voorstellen, maar een grote rol zal het niet gespeeld hebben. Hij moest door. Wij vonden dat heel vervelend. Onze woordvoerder heeft daar toen ook gewoon, zoals ik net al zei, weinig woorden aan vuil gemaakt en gezegd: trek die wet in.

De heer **Van Nispen**:

Ja. U zei net: ik was mij ervan bewust dat de fraudewet onderdeel was van het lenteakkoord en dat die financiële afspraak dus door moest gaan. Maar dat gold volgens u voor de meesten. Dus de woordvoerders waren daarvan op de hoogte, volgens u.

De heer **Samsom**:

Nou ja, dat weet ik natuurlijk niet, maar ik neem aan dat woordvoerders zich verdiepen in de materie ...

De heer **Van Nispen**:

Nee, oké.

De heer **Samsom**:

... en in de context van die materie.

De heer **Van Nispen**:

Ik dacht dat af te leiden uit uw antwoord. Daarom stel ik de vraag nog een keer aan u.

De heer **Samsom**:

Nee, nee. Ik zou niet alle woordvoerders in de Kamer ... Van mijn eigen woordvoerder weet ik het vrij zeker.

De heer **Van Nispen**:

In juni 2012 werd de fraudewet door de Tweede Kamer aangenomen. De fractie van de PvdA stemde tegen. Kunt u ons nog kort toelichten waarom uw fractie tegenstemde?

De heer **Samsom**:

Ik denk om twee hoofdredenen. Redelijkheid en billijkheid verdwenen, of proportionaliteit – ik denk dat je het beter zo kunt noemen – verdween. Een boete moest in één keer worden toegekend, eigenlijk ongeacht de zwaarte van het vergrijp. Dus de hele discretionaire benadering, die er natuurlijk in de meeste gevallen wel was, viel eruit. De boete werd ook nog eens tien keer

zo hoog. De handelingsvrijheid bij gemeentes verdween. Niet helemaal, maar wel voor een heel groot deel. Met name veel wethouders van de Partij van de Arbeidhuize hadden daar ook ernstige bezwaren tegen en wisten de Partij van de Arbeidfractie in de Tweede Kamer natuurlijk wel te vinden daarmee.

De heer **Van Nispen**:

U verklaarde net aan de heer Aartsen dat er bij de onderhandelingen nauwelijks over fraudebestrijding als zodanig is gesproken, maar wel over sociale zekerheid en over mensbeeld. Is nou in het najaar van 2012 bij de vorming van het nieuwe kabinet concreet gesproken over de fraudewet?

De heer **Samsom**:

Ik denk het wel, bij de lijst van dingen waarbij je dan je vinger moet opsteken als je het wilt beëindigen. Ik noemde net al een ander voorbeeld op een totaal ander terrein: 130 rijden. Dat vonden wij zelf indertijd, toen Rutte I dat vrolijk invoerde, helemaal niet zo'n goed idee. Maar is dat dan zwaar genoeg om in het regeerakkoord te zeggen: u rijdt net allemaal een halfjaar 130, dat is einde oefening? Dus die ging door. Ik weet het niet meer honderd procent zeker, maar in zo'n onderhandelingstraject wordt een keer zo'n lijst geproduceerd. In dat kader zullen we het daarover gehad hebben. Maar goed, ik zei al dat er weinig discussie over was omdat het zo'n ongelofelijk – bijna letterlijk, nu – grote meerderheid was die die wet steunde.

De heer **Van Nispen**:

Nou, er waren 47 leden van de 150 die tegen die wet hadden gestemd.

De heer **Samsom**:

Ja, maar in mijn berekening is dat minder dan een derde. Je had de Grondwet kunnen wijzigen met de meerderheid die voor de fraudewet stemde. Het is dus een heel groot draagvlak in de Tweede Kamer als je de 100 aantikt voor een wet als deze. En ook na de verkiezingen. Kijk, als de verkiezingsuitslag daar een groot verschil in maakt, heb je natuurlijk evident een argument in handen om tegen de coalitiepartner, in dit geval de VVD, te zeggen: "Jongens, we hebben verkiezingen gehad en moet je nou eens kijken. Het ligt helemaal anders in de Kamer, dus draai bij." Maar het lag helemaal niet anders. Het lag vijf zetels anders, maar dat maakte niet het verschil.

De heer **Van Nispen**:

Dat was dus uw inschatting: dit maakt niet het verschil, dus we hoeven hier eigenlijk ook niet echt over de fraudewet te beginnen?

De heer **Samsom**:

Nou ja, we konden de wet op dat moment niet intrekken. Intrekken kon overigens niet; je had dan een nieuwe wet moeten maken die de reeds aangenomen maar nog niet in werking getreden wet had moeten annuleren. Dat is een buitengewoon ongebruikelijke stijlfiguur, zeker voor wetten die nog niet eens in werking zijn getreden. Wij voorspelden dat het mis zou lopen, maar het empirische bewijs kon per definitie pas na 1 januari 2013 volgen.

De heer **Van Nispen**:

Maar heeft u dat ook gezegd in de onderhandelingen? "Wij voorspellen dat het mis gaat lopen", "we moeten er wat aan doen", "we moeten het toch zien te voorkomen", of iets in die richting?

De heer **Samsom**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Zo is daar niet over gesproken?

De heer **Samsom**:

Nee, omdat ik weet ... Ik bedoel: we hadden door economische omstandigheden niet al te veel tijd. We hebben die tijd niet besteed met het aan elkaar voorlezen van ons verkiezingsprogramma en de ander daar dan alsnog van proberen te overtuigen. We hebben wel met enig pragmatisme gewerkt. Zo had ik het 130 km per uur ook graag van tafel willen krijgen, maar hebben we dat ook niet gedaan. Er is in zo'n situatie altijd een standaard uitgangspunt, om het zo te zeggen. Dat zijn de wetten die er liggen. Je moet met goede redenen komen om die van tafel te trekken of te veranderen.

De heer **Van Nispen**:

En die goede redenen konden op dat moment niet worden gegeven?

De heer **Samsom**:

Nee, want die zijn inhoudelijk en democratisch. Ik zei al dat de argumenten wat de stemverhouding betreft vooral aan VVD-zijde lagen en inhoudelijke

argumenten waren er niet – of ja, er waren wel politieke, maar nog geen empirisch-inhoudelijke redenen. Wij konden niet wijzen op een wet die het zeer slecht deed. Dat hadden we overigens wel kunnen doen bij een wet waar de Partij van de Arbeid ook tegen heeft gestemd, namelijk de Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen, in 2005. Maar misschien is dit ... Ten tijde van het regeerakkoord had die wet al zijn eerste vernietigende sporen gelegd, maar dat wisten we toen nog helemaal niet. Dat zag nog nauwelijks iemand. Het was interessant geweest – maar goed, dat zeg ik natuurlijk met de wijsheid van achteraf – om daar een boom over op te zetten. We hebben dat overigens indirect wel gedaan, want in het regeerakkoord is afgesproken om een huishoudentoeslag in te voeren, dus om alle toeslagen, evenals de kindregelingen, te vereenvoudigen. Dus er werd wel gesleuteld aan al die toeslagen, maar goed.

De heer **Van Nispen**:

Ik wil met u terug naar de fraudewet. Ik begreep uit uw antwoord ... U gebruikte net zelf het woord "pragmatisch". Hoewel de PvdA-fractie vrij fundamentele bezwaren had tegen de fraudewet, is die om pragmatische redenen eigenlijk niet opnieuw ter discussie gesteld bij de onderhandelingen over het regeerakkoord. Begrijp ik dat goed?

De heer **Samsom**:

Nee, om pragmatische redenen hebben we daar niet twee uur over gebakkeleid, omdat de uitkomst min of meer bekend was. De redenen waren inhoudelijk en democratisch: er was in de verste verte geen meerderheid voor en er was nog geen inhoudelijk bewijs dat die wet slechte effecten had.

De heer **Van Nispen**:

U zei net tegen de heer Aartsen dat u heeft gezegd of gedacht: als u een gedachte heeft over een fraudewet 2, berg die dan maar snel op. Was dat bij wijze van spreken of is dat echt gebeurd? Werd er gedacht aan een fraudewet 2?

De heer **Samsom**:

Nee, dat was bij wijze van spreken. Maar er was natuurlijk wel de sfeer van Rutte I. Ik paraphraseerde die net als "130 rijden en boeven slaan". Daarmee doe ik het natuurlijk niet helemaal recht, maar ik zeg het om een schets te geven. Rechts Nederland kon "zijn vingers aflikken" bij dit regeerakkoord. Dat was toch wel echt een heel andere sfeer. Dat vertaalde zich, lang niet alleen maar óók, in die aanpak van fraude. De fraudewet vonden wij daar ook een uitingsvorm van. Die hadden we dan ook net afgestemd.

De heer **Van Nispen**:

Maar speelde het feit dat de PvdA-fractie om inhoudelijke, voor de PvdA-fractie belangrijke redenen tegen die fraudewet had gestemd, nou wel of geen rol ergens in die onderhandeling?

De heer **Samsom**:

Nou, het speelde wel een rol.

De heer **Van Nispen**:

Hoe dan?

De heer **Samsom**:

Als we de mogelijkheid hadden gezien, hadden we het gedaan, zoals je dat bij elke wens die je hebt ... Ik ging met zó'n stapel wensen de onderhandelingen in. Dat is logisch.

De heer **Van Nispen**:

Dat begrijp ik. Maar u zag die mogelijkheden niet, zoals u net toelichtte. Dan speelde het toch geen rol? Hoe speelde het dan een rol?

De heer **Samsom**:

Het speelt een rol bij je afwegingen: goh, ga ik dit te vuur en te zwaard, tegen een democratische meerderheid in, alsnog van tafel trekken – want dat doe je dan – of richt ik me op andere elementen?

De heer **Van Nispen**:

Er is dus voor het laatste gekozen?

De heer **Samsom**:

Daar viel de afweging – ik zou bijna zeggen: logischerwijs – naartoe.

De heer **Van Nispen**:

Is er nog gesproken over de fraudewet toen de PvdA-fractie het regeerakkoord onder ogen kreeg?

De heer **Samsom**:

Nee.

De heer **Van Nispen**:

Niet in de fractie en ook niet daarbuiten?

De heer **Samsom**:

Nee. Nou ja, misschien is het op het congres ter sprake gekomen, want op het congres komt vrijwel elke zin van een regeerakkoord ter sprake. Dus dat sluit ik zeker niet uit. Overigens vond ons congres natuurlijk plaats onder het gesternte van een totale implosie van de VVD over de inkomensafhankelijke zorgpremie. Dat heeft de discussie wel een beetje gekleurd. Misschien is er inhoudelijk dus wat minder over gesproken.

De heer **Van Nispen**:

Dank u wel. Ik geef het woord aan de heer Aartsen.

De heer **Aartsen**:

Dank, collega. U zei net: als we de mogelijkheid hadden gehad, dan hadden we het gedaan. U zei ook: we hadden nog niet het empirische bewijs van ons eigen gelijk. Zo verwoord ik het maar even. Na de invoering van de fraudewet op 1 januari 2013 verschiinen er berichten in de media dat de wet hard uitpakte voor mensen die niet zozeer fraudeerden, maar vooral een fout hadden gemaakt. Kwamen deze mediaberichten ook bij u of uw Partij van de Arbeidcollega's binnen?

De heer **Samsom**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Op welke wijze kwamen die binnen?

De heer **Samsom**:

Zoals media bij je binnenkomen.

De heer **Aartsen**:

Ik bedoel meer: wordt dat besproken binnen de fractie of uw werkomgeving?

De heer **Samsom**:

Dat weet ik niet meer heel specifiek. Ik kan me voorstellen dat collega's er Kamervragen over hebben gesteld of op een andere manier de kat de bel hebben aangebonden. Ik was als fractievoorzitter niet bij elk dossier, elk onderwerp en zeker niet bij elke Kamervraag van een collega betrokken. De fractie bestond uit 38 mensen, die alle 38 goed wisten wat ze wilden en een grote vrijheid hadden om dat te doen.

De heer **Aartsen**:

Wist u wat de inhoud was van de signalen die binnenkwamen?

De heer **Samsom**:

Ja. Nou ja, elk signaal is anders. Er zit een heel verhaal achter elk signaal, van een mens of een gezin. Maar grosso modo ging het om een klein foutje, misschien zelfs wel per ongeluk. Dat is moeilijk te bewijzen, maar soms zag het er wel uit alsof je het alleen maar per ongeluk had kunnen doen. Dat leidde dan tot hoge boetes. "I told you so" zeggen is wat irritant in de politiek, maar wij hadden ook wel voorspeld dat dat zou kunnen gaan gebeuren. Als partijleider heb je ook veel overleg met de wethouders in het land, zeker als Partij van de Arbeid. In dat verband werd hier ook wel over gesproken, en zag ik overigens ook wethouders die er wel een mouw aan wisten te passen.

De heer **Aartsen**:

Want van wie kwamen deze signalen? U zei net: de media, wethouders.

De heer **Samsom**:

Ook van wethouders, ja.

De heer **Aartsen**:

Kwamen ze ook vanuit andere instanties of gremia?

De heer **Samsom**:

Nou, nee. Maar ik weet toevallig zelf, omdat ik dat overleg met wethouders van grote en middelgrote steden op regelmatige basis had, dat er daar wel over werd gesproken.

De heer **Aartsen**:

U zei net: een aantal wethouders wist er ook een mouw aan te passen.

De heer **Samsom**:

Ja, nou goed ... Kijk, ik zei net al: bij de uitvoering van de sociale zekerheid, althans daar waar die op gemeenteniveau wordt uitgevoerd, dus via de Wet werk en bijstand en dergelijke, hebben gemeentes, ook als het hun in de wet niet is gegeven, met voldoende creativiteit toch mogelijkheden om mensen te helpen. Dat is maar goed ook, zeg ik erbij, want daar wordt het verschil gemaakt. Staf Depla in Eindhoven, Marco Florijn in Rotterdam: zij wisten hoe ze hier ... Ze vonden het natuurlijk vervelend. Soms leidde het ook tot boetes die, nou ja, wettelijk moesten worden voorgeschreven. Maar dan zijn er altijd

wel weer bijzondere potjes. Wij concentreerden ons dus ook vaak daarop: op het zorgen dat ...

De heer **Aartsen**:

Als ik daar een vervolgvraag op mag stellen: hoe was uw reactie op wethouders in zo'n gremium? Was die meer in de richting van: dank voor deze signalen; wij gaan het in Den Haag oplossen? Of was die meer van: kijk, uw collega in Eindhoven of Rotterdam krijgt het op deze manier wél voor elkaar?

De heer **Samsom**:

Ze zaten bijna aan één tafel, dus ze hoorden elkaar. Dat hielp. Daar waren die overleggen ook nuttig voor. Wij gebruikten ze vooral om dan, in de Kamer, het werk te doen dat een Kamerfractie behoort te doen. We zijn dus ook al vrij vroeg in die regeerperiode begonnen over zogenaamde experimenten in de Wet werk en bijstand en in de Participatiewet. Daarmee creëerde je de ruimte voor wethouders om zelf nog meer te doen. Wij hadden er ook nog een inhoudelijk-politieke gedachte achter. Je deed het ook omdat je dan mensen kon helpen, gewoon rechtstreeks. Maar de inhoudelijk-politieke gedachte was: laten we nou eens kijken wat er gebeurt aan de beide uitersten van het spectrum. Je hebt een benadering die zegt: regels zijn regels; sla er snoeihard op, dan gaan ze vanzelf wel werken. Ik vat het zo een beetje samen.

De heer **Aartsen**:

Prima.

De heer **Samsom**:

De andere is als volgt. Geef mensen de ruimte. Val ze niet elke dag lastig, bel ze niet elke dag met de vraag of ze al gesolliciteerd hebben en ga niet elke dag op huisbezoek om de tandenborstels te tellen, maar geef ze rust, reinheid en regelmaat. Geef ze een dak boven het hoofd en zorg ervoor dat de schulden niet meer elke dag op de mat vallen. Dan ontplooiën mensen zich. Dat zijn twee uiterste benaderingen. Wij wilden ... We wisten dat we het daarover met de VVD, en overigens met de hele Kamer, niet eens gingen worden. Dit speelde immers allemaal onder het beslag van de Bulgarenfraude, waar u misschien nog wel vragen over heeft. De sfeer in de Kamer was dus niet heel erg grootmoedig, om het zo te zeggen, en ging niet richting veel vertrouwen in de sociale zekerheid. Er was vooral veel controle: het moest nou maar eens afgelopen zijn. Maar goed, binnen die context wilde de Partij van de Arbeidfractie toch heel graag die ene kant op, de kant

waar wij in geloofden. Dat was een enorme duw- en trekpartij en dat landde uiteindelijk in iets niet-optimaals. Maar toch: die experimenten zijn er gekomen en hebben daadwerkelijk ook resultaat opgeleverd.

De heer **Aartsen**:

Dat was wat u en uw fractie als Kamerfractie gedaan hebben. U was natuurlijk ook in de positie dat u fractievoorzitter was van een coalitiepartij. Het was in die tijd ook nog gebruikelijk dat er een coalitieoverleg was. Ik meen dat dat op het kantoor van de vicepremier, Lodewijk Asscher, was, samen met de premier en uw collega-fractievoorzitter van de VVD.

De heer **Samsom**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

Heeft u deze signalen ook in dat gremium besproken?

De heer **Samsom**:

Jazeker. Dat werd natuurlijk pregnant toen de Centrale Raad van Beroep en de Ombudsman allebei hun rapporten publiceerden, en we wisten ook wel dat die eraan zaten te komen.

De heer **Aartsen**:

Maar dat is pas in december 2014. Dat is een jaar later. Maar is er in de periode dat die eerste signalen binnenkwamen, die mediaberichten, al gesproken over de fraudewet?

De heer **Samsom**:

Ja.

De heer **Aartsen**:

En op welke wijze gebeurde dat?

De heer **Samsom**:

Wij zeiden: kijk, dit gaat dus mis, wij willen die experimenten; wij willen ruimte in de gemeentes creëren om ...

De heer **Aartsen**:

En hoe gaat zoiets? U komt op maandagochtend binnengelopen met "hallo, het gaat mis"? Probeert u ons eens even mee te nemen in hoe dat gebeurt.

De heer **Samsom**:

Lodewijk en ik overlegden vooraf. Het was immers zijn kamer. Ik kwam dus een uurtje eerder. Dan overlegden wij vooraf over de partijstandpunten en allerlei andere aangelegenheden. Dan stak de heer Rutte als een soort Seinfeld z'n hoofd om de deur om te roepen: ik ben er! En dan begon dat overleg. Als u een sfeerverslag wilt, kunt u het krijgen.

De heer **Aartsen**:

Het gaat me er meer om of er een agenda was of dat er van tevoren dingen moesten worden aangedragen ...

De heer **Samsom**:

Nee. We hadden allemaal dingetjes op een papiertje gekrabbeld of op een iPhone getypt. Elke maandagochtend was er wel weer wat anders. Dit speelde dus een rol.

De heer **Aartsen**:

Bracht u dat op namens de fractie of werd dat door de ...

De heer **Samsom**:

Ik denk dat Asscher het opbracht.

De heer **Aartsen**:

Want hij was verantwoordelijk minister, natuurlijk.

De heer **Samsom**:

Dat kan ik me voorstellen. Maar goed, dat is echt vrij lang geleden, hè. Het zou ook best kunnen dat ik dat deed. Maar het is besproken in de context van "wij willen hier wat aan doen". Dat was natuurlijk allereerst onbespreekbaar. Daarna kwam dus de ruimte voor die experimenten. Dat vonden we een interessante denkrichting, waar we meteen aan zijn gaan werken. U zegt: dat gebeurde een jaar later. Dat is in de politiek vrij snel. Want in de tussentijd – ik zei het net al – had zich de Bulgarenfraude afgespeeld.

De heer **Aartsen**:

Ja, maar ik wil toch graag even alleen op de fraudewet inzoomen.

De heer **Samsom**:

U mag dat zeker doen, en ik wil daar ook graag op antwoorden. Ik geef alleen aan dat de context wijzigde begin 2014 ...

De heer **Aartsen**:

Daar zijn we ons van bewust. Ja.

De heer **Samsom**:

... of nee, al in april 2013 wijzigde die context radicaal.

De heer **Aartsen**:

Nee, maar dit heeft u al twee keer eerder gezegd. U mag van ons aannemen dat wij dat netjes noteren en ook opslaan. Waarvan akte. Ik wil het er met u over hebben hoe signalen van buiten tot de kern van zo'n coalitieoverleg komen. U zei een aantal keer: ik kan me voorstellen dat dat zo is gegaan. Ik wil u wel vragen om op te passen met het speculeren over zaken, ook voor uzelf.

De heer **Samsom**:

Daarom zeg ik het erbij, hè. Dan mag u het ook gewoon negeren.

De heer **Aartsen**:

Zeker. Maar we proberen dat in dit verhoor zo min mogelijk te doen. Hoe vaak werd dit besproken in dat betreffende overleg?

De heer **Samsom**:

Indachtig uw advies van net: dat weet ik echt niet.

De heer **Aartsen**:

Dat is ook een antwoord. Dank u.

Op 24 november 2014 – we gaan even verder in de tijd – oordeelt de Centrale Raad van Beroep dat onderdelen van de fraudewet in strijd waren met het recht. Een week later, op 14 december 2014, publiceert de Nationale ombudsman het rapport Geen fraudeur, toch boete. Welke impact hebben deze twee zaken – eerst de uitspraak en vervolgens het rapport – gehad op de bespreking met de coalitiepartijen hierover?

De heer **Samsom**:

Vanaf dat moment gingen we werken aan een wetswijziging.

De heer **Aartsen**:

Dat was vanaf dat moment klip-en-klaar? Dit kwam binnen en er was overeenstemming over: we gaan ...

De heer **Samsom**:

Nee. Er was geen overeenstemming over.

De heer **Aartsen**:

Ik probeer het namelijk even helder te krijgen.

De heer **Samsom**:

Daar was geen overeenstemming over.

De heer **Aartsen**:

U zegt het vrij stellig, dus.

De heer **Samsom**:

Jajaja. Dat gebeurde ook. Maar dat is nog wat anders dan dat er overeenstemming over was. We gingen werken aan een wetswijziging. De verantwoordelijk minister kon dat ook gewoon doen. Hoe en of die wetswijziging dan door de ministerraad zou komen, zagen we iets later wel. Maar er werd onmiddellijk ... Er lag ook een motie die daarom vroeg. Die was al aangenomen vóór deze kwestie. Ik weet eigenlijk niet of die was aangenomen, maar er was in de Kamer al om gevraagd. Nee, dat was voor ons geen ... We hadden nu de munitie in handen die nodig was om 100 Kamerzetels om te turnen in minder dan 75, want dat was natuurlijk nodig om ervoor te zorgen dat je de tegenstand tot een minderheid beperkt.

De heer **Aartsen**:

Hoe verliep het overleg over dit onderwerp vanaf het moment dat u net schetst tot aan de daadwerkelijke wetswijziging?

De heer **Samsom**:

Ik heb dat overleg zelf maar een paar keer gevoerd. Het is niet zo dat de fractievoorzitter bij elke wetsvoorbereiding ... God verhoede dat dat gebeurt. Ik heb een aantal keren in een overleg met Halbe Zijlstra, mijn collega-fractievoorzitter, van de VVD, of in een coalitieoverleg gezegd: hé, die wetswijziging zetten wij wel door, dus we moeten daar ergens een keer een landingsbaan voor verzinnen, want anders wordt het een probleem.

De heer **Aartsen**:

En wat was zijn antwoord daarop?

De heer **Samsom**:

"Nou, dat zien we dan wel." Die landingsbaan is er ook nooit gekomen. De

VVD heeft gewoon tegengestemd. De landingsbaan is dan geweest – dat zou je kunnen zeggen – dat de VVD in het kabinet heeft gezegd: laat maar doorgaan dan. Ook voor een kabinet geldt de Centrale Raad van Beroep toch echt wel als een doorslaggevende factor. Sinds die uitspraak van de Centrale Raad van Beroep was gelukkig ook de praktijk van die wet stopgezet. Dat was vanwege die uitspraak. We zijn een rechtsstaat. In die zin hadden we ook geen gierende haast, maar alleen al politiek wilde je dit natuurlijk wel goed afhechten. Er is dus gestaag geduwd, zoals politiek gaat.

De heer **Aartsen**:

U voelde geen gierende haast om die wetswijziging ...

De heer **Samsom**:

We voelden wel gierende haast, maar we wisten dat we die niet konden maken. Een ongeluk maken onderweg doe je op een moment dat er echt mensen in nood, bij wijze van spreken, nú hulp nodig hebben. Maar de praktijk van de wet was ... Ik zou niet zeggen "stilgelegd", maar die was wel dusdanig aangepast aan de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep dat we die wet langzaam door het andere smaldeel van de coalitie konden duwen.

De heer **Aartsen**:

Tot slot. Is er ook nog gesproken over een eventuele reparatie voor de mensen die wel onder die wet vielen tot aan de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep?

De heer **Samsom**:

Jazeker. Daar zijn zelfs Kamervragen over gesteld. Daar is het in de nota naar aanleiding van het verslag over gegaan. Daar is ook over gesproken op kabinetsniveau, denk ik. Daar ga ik van uit.

De heer **Aartsen**:

En daar sprak u ook over met minister Asscher?

De heer **Samsom**:

Nee, daar heb ik het niet ... Nogmaals, dat is een uitwerking van de wet. Ik zeg niet dat het onbelangrijk is, maar het is een van de vele uitwerkingen van de wet. Een ander politiek punt in de wet was de beslagvrije voet. Dat waren van die politieke punten die veel met woordvoerders werden besproken. U had ook kunnen overwegen de woordvoerder uit te nodigen,

want die kan in veel meer detail vertellen over hoe de Partij van de Arbeid met deze wet specifiek is omgegaan in het behandelingstraject.

De heer **Aartsen**:

Helder. Dank u wel. Ik geef graag het woord aan mijn collega Van Nispen.

De heer **Van Nispen**:

Ik heb nog één korte vervolgvraag over het voorgaande. U sprak vooral over signalen van gemeenten. Waren er ook signalen van bijvoorbeeld het UWV over de uitvoering van de fraudewet?

De heer **Samsom**:

Ja, ongetwijfeld, maar ik kan me dat niet meer in detail herinneren.

De heer **Van Nispen**:

Nee. Dus u weet ook niet of signalen van het UWV dan tijdens zo'n coalitieoverleg een rol hebben gespeeld.

De heer **Samsom**:

Nee, dat weet ik niet. Nee. Maar we hebben het opgebracht aan de hand van signalen.

De heer **Van Nispen**:

En dan bedoelt u in de Kamer?

De heer **Samsom**:

Nee, in het coalitieoverleg, wat ik al zei in een eerder antwoord.

De heer **Van Nispen**:

Ja. Ik probeer u goed te begrijpen. Dat waren voornamelijk signalen van gemeentes, en of daar ook signalen van andere uitvoerders bij zaten, weet u niet zeker. Begrijp ik dat goed?

De heer **Samsom**:

Die signalen van gemeentes herinner ik me het beste, omdat dat in directe gesprekken met de wethouders plaatsvond.

De heer **Van Nispen**:

Ik wil het nu met u hebben over de gevolgen van het onevenredig hard aanpakken van gezinnen met kinderopvangtoeslag, wat later het "toeslagenschandaal" is gaan heten. Zijn er nou momenten geweest dat u

signalen heeft ontvangen van mensen in de knel als gevolg van de aanpak van fraude met toeslagen?

De heer **Samsom**:

Nee, althans, ik heb ze toen in ieder geval gemist. Ik kan u zeggen: ik heb daarna teruggezocht. Iedereen heeft die toeslagenaffaire meegekregen. Voor degenen die daar indertijd bij waren, is dat extra, extra pregnant. Voor degenen die in die tijd medeverantwoordelijk waren voor dat beleid, is dat existentieel, althans, dat was het voor mij. Dus in 2019, toen die bom ontplofte en alles kwam, heb ik teruggezocht in mijn e-mails. Ik had natuurlijk van de goede ondersteuning van de Tweede Kamer alles op een cd-rom meegekregen wat ik in de jaren tussen 2012 en 2016 had geproduceerd en ontvangen. Ik kan u verzekeren: in die jaren wist men mij wel te vinden vanuit het land. Laat ik het zo zeggen. Als ik het kort mag samenvatten: als er een stoeptegel scheef lag, dan kreeg ik er een mail over. Ik ging er ook bijna prat op – totaal onterecht, achteraf – dat ik de signalen uit het land wel opving, goedschiks dan wel kwaadschiks, bij wijze van spreken. Ik bracht in die tijd veel te veel uren en nachten door op Twitter om mensen te beantwoorden. Ik vond dat een belangrijk aspect van mijn functie. Dit zat er niet tussen, ook niet bij terugzoeken. Dat is intrigerend en misschien is het ook wel iets voor u om er nog verder naar te kijken hoe dat dan kan. Hoe kan het dat een grote groep mensen wordt gemangeld en dan niet de groep weet te vinden die daar in eerste instantie voor is, de volksvertegenwoordiging? Dat duurde, ook voor degenen ... Ik geloof dat de heer De Mos, Richard de Mos, als eerste ergens een keer Kamervragen stelde over een zaak, over De Parel of De Appelbloesem. Dat zal vroeg in het ... Maar dat doofde daarna weer uit. Het kwam eigenlijk pas terug toen het schandaal zich al heel ver had voltrokken in het verwoesten van mensenlevens, in 2017?

De heer **Van Nispen**:

En uw fractiegenoten? U zegt: "Ik heb die signalen niet ontvangen. Ik heb nog een zoekslag laten maken, ik ben er actief naar op zoek gegaan, maar die signalen zijn niet tot mij gekomen." Hebben uw fractiegenoten dergelijke signalen ontvangen? Weet u dat?

De heer **Samsom**:

Dat weet ik dus niet, maar in ieder geval niet in de mate dat ze het bij mij hebben gemeld. Ik zei u net iets over het terugzoeken van de e-mails. Dat waren er nogal wat. Dat is natuurlijk een persoonlijke obsessie. Ik heb echt

niet mijn oud-collega's gebeld en hen gevraagd hetzelfde te doen. Daar gaat iedereen echt zelf over.

De heer **Van Nispen**:

En als we het niet alleen beperken tot individuele signalen, maar bijvoorbeeld ook signalen van organisaties of belangengroepen? Hebt u daar allemaal naar gekeken?

De heer **Samsom**:

Dat is eigenlijk extra merkwaardig, want sommige van deze ouders hadden een advocaat, en een verdraaid goede ook. Die zal toch ook ons benaderd hebben. Uiteindelijk is natuurlijk de Kamer wel gevonden. Daar is de hele affaire mee naar boven gekomen. Maar dat heeft toch ook lang geduurd.

De heer **Van Nispen**:

En uit uw gesprekken met wethouders of bezoeken in het land?

De heer **Samsom**:

Nee, nee. Natuurlijk wel, zoals ik net al zei, de fraudewet, want dat was aan hun loket. Wethouders hadden er natuurlijk alleen indirect of niet mee te maken. Ja, misschien met de ultieme gevolgen, maar die waren vaak heel geschakeerd. Als iemand aan het loket komt met niets meer, kan de kinderopvangtoeslag daar een oorzaak in zijn, maar zijn er in de meeste gevallen veel meer problemen. Het kwam dus niet pregnant naar voren.

De heer **Van Nispen**:

Nee, nee. Wanneer werd het u duidelijk dat gezinnen met kinderopvangtoeslag onevenredig hard werden getroffen, werden aangepakt?

De heer **Samsom**:

Toen het schandaal naar boven kwam.

De heer **Van Nispen**:

Wanneer was dat?

De heer **Samsom**:

Ik denk dat het in 2017 begon.

De heer **Van Nispen**:

En dan bedoelt u ook met mediaberichten? Hoe moet ik dat zien?

De heer **Samsom**:
Was het niet de Ombudsman?

De heer **Van Nispen**:
Ik vraag het u.

De heer **Samsom**:
Ik weet het niet meer precies. Net als elke Nederlander, misschien iets oplettender vanwege mijn geschiedenis. Ik deed andere dingen in die tijd, maar ik heb het net als ieder ander meegekregen.

De heer **Van Nispen**:
U begon er eigenlijk net al een beetje over. U heeft er zelf ook over nagedacht. Heeft u er nou een verklaring voor dat deze groep mensen in de sociale zekerheid die zo hard aangepakt zijn, op dat moment dan kennelijk niet de weg wisten te vinden naar de politiek?

De heer **Samsom**:
Nee, maar er is ook niet één verklaring, want anders was het niet gebeurd.

De heer **Van Nispen**:
Toch vraag ik u om daar ...

De heer **Samsom**:
Nee, maar goed. Een ongeluk als dit gebeurt alleen als er zeven dingen tegelijkertijd misgaan die alle zeven niet hadden mogen misgaan, en zeker niet tegelijkertijd. Van dit soort zaken zijn natuurlijk uitgebreide reconstructies gemaakt, al door uw voorgangers in de ondervragingscommissie en anderszins. Dan zie je dat zich ook voltrekken. Waarom dat dan ondertussen niet doorkomt bij mij ... Dat is de vraag die ik mijzelf heb gesteld. Daar heb ik uiteindelijk geen goede verklaring voor, behalve dat het een zorgelijke constatering is en dat ik, als we iets zouden kunnen doen om dat te veranderen, dat ook meteen zou doen. Maar ik heb het niet verzonnen. Ik hoop dat mijn opvolgers die nu actief zijn en die nu dagelijks al die mails ontvangen over dingen die nu gebeuren, dat probleem wel kunnen tackelen. Maar dan is het ook wel nodig dat de Kamer daarvoor openstaat. En ik meende dat te zijn, maar dat blijkt dus maar ten dele het geval. Ik kan het niet mooier maken.

De heer **Van Nispen**:
Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Dat betekent dat we aan het einde zijn gekomen van dit verhoor. Wij danken u hartelijk voor uw aanwezigheid hier.

Sluiting 14.17 uur.
